CONCEPT RUIMTELIJKE KADERS VOOR ALLES-IN-ÉÉN-SCHOLEN IN AMSTERDAM

Aanleiding

De stad Amsterdam maakt een snelle groei door. In het afgelopen jaar hebben zich situaties voorgedaan waarbij nog geen schoolbestuur betrokken is en de gemeente wel al moet onderhandelen met ontwikkelaars over kavels en soms zelfs over een casco voor een alles-in-één-school. Gezien de verdichting van de stad zal deze situatie zich vaker gaan voordoen. Daarnaast worden in een vroegtijdig stadium al principebesluiten genomen over stedenbouwkundige plannen die zeer bepalend zijn voor de mogelijkheden om bepaalde functies 'een plek te geven' in die wijk.

Doelgroep

De schoolbesturen willen daarom met dit document hun ruimtelijke kaders voor alles-in-één-scholen duidelijker formuleren en onderbouwen voor toekomstige ontwikkelingen. Dit document moet meer inzicht geven aan zowel partijen binnen de gemeente, zoals grond en ontwikkeling en stedenbouwkundigen, als bij partijen buiten de gemeente zoals ontwikkelaars.

Resultaat

- Eisen aan buitenruimte en inpassing in de omgeving
- Indicatief ruimtelijke programma met functionele eisen aan ruimte en relaties tussen (buiten)ruimten onderling
- Aandachtspunten bij het ontwikkelen van woningen en een alles-in-één-school onder één dak

Vervolg

Gezien de ontwikkelingen op onderwijsgebied en ontwikkelingen in de praktijk van de verdichtende stad zal dit document elke paar jaar geëvalueerd en bijgewerkt moeten worden.

Begrippenlijst:

KDV	Kinderdagverblijf, kinderopvang voor kinderen van 0 tot 4 jaar
KDV 0-2	Kinderdagverblijf, kinderopvang voor kinderen van 0 tot 2 jaar
KDV 2-4	Kinderdagverblijf, kinderopvang voor kinderen van 2 tot 4 jaar
Basisschool	School voor kinderen van 4 t/m 12 jaar
Primair onderwijs	Onderwijs voor kinderen van 4 t/m 12 jaar (onderwijs op de basisschool)
Onderbouw	Kinderen in de leeftijd ca, 4 t/m 6 (groep 1 en 2)
Middenbouw	Kinderen in de leeftijd ca. 7 t/m 9 (groep 3, 4 en 5)
Bovenbouw	Kinderen in de leeftijd ca. 10 t/m 12 (groep 6, 7 en 8)
BSO	Buiten Schoolse Opvang; dit is opvang die wordt aangeboden buiten de reguliere schooltijden van het basisonderwijs. De opvang wordt over het algemeen aangeboden door een organisatie die ook kinderdagverblijven exploiteert.
KVLO	Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding
VVE / voorschool	Voor- en Vroegschoolse Educatie. De gemeente Amsterdam subsidieert voorschoolse educatie voor kinderen van 2 tot 4 jaar met risico op een (taal)achterstand. Voorschoolse educatie wordt aangeboden door KDV aanbieders binnen hun groep(slokal)en KDV 2-4. De gemeente subsidieert vroegschoolse educatie in de onderbouw van het basisonderwijs voor kinderen met (risico op) een (taal)achterstand.

Inhoud

1 Algemeen 4
1.1 Primair Onderwijs anno 2019 4
1.2 Bekostiging 4
1.3 Omvang 5

2 Situering alles-in-één-school 6
2.1 Centraal in de wijk 6
2.2 Bereikbaarheid en verkeersveiligheid 6
2.3 Eisen aan de omgeving van de schoollocatie 7

3 Binnenruimte 8
3.1 Binnenruimte in een alles-in-één-school 9
3.2 Functionele relaties tussen ruimten en aandachtspunten bij stedenbouwkundige inpassing ... 11
3.3 Scenario's en footprints alles-in-één-schoolgebouw 14

4 Buitenruimte alles-in-één-school 16
4.1 Buitenruimte basisschool (kinderen 4 t/m 12 jaar) 16
4.2 Buitenruimte kinderdagverblijf (kinderen 0 t/m 4 jaar) 18
4.3 Parkeren 18

5 Benodigde ruimte 20

6 Alles-in-één-school onder één dak met woningen 21
6.1 Proces bij combinatie met andere functies 21
6.2 Functionele eisen bij combinatie met andere functies 22
6.3 Beheer en exploitatie 22

Bijlage – ruimtestaat en functionele eisen 24
I. Ruimtestaat 24
II. Functionele eisen per ruimte 27

Colofon
Dit rapport is opgesteld door de taakgroep ruimtelijke kaders voor huisvesting van primair onderwijs in Amsterdam; een afvaardiging van schoolbesturen voor primair onderwijs in Amsterdam in opdracht van het Breed Bestuurlijk Overleg van schoolbesturen voor primair onderwijs in Amsterdam. Deelnemers taakgroep: [redacted] (STAIJ), [redacted] (Bijzonderwijs), [redacted] (ABSA), [redacted] (ASKO) en [redacted] (gemeente Amsterdam afdeling onderwijshuisvesting). Daarnaast is de Branche Kinderopvang Amsterdam geraadpleegd.

Dit rapport is vastgesteld door het BBO tijdens het overleg op 16.10.2019. **CONCEPT**

1 Algemeen

De stad Amsterdam groeit. Nieuwe schoolgebouwen moeten aan het groeiende aantal kinderen plek bieden. Daarnaast zijn er een aantal ontwikkelingen in de samenleving:

- Een toenemende druk op scholen om verantwoordelijkheid te nemen voor de opvoeding en brede ontwikkeling van kinderen.
- Een toename van het aantal kinderen dat met een (taal)achterstand de school instroomt.
- Werkende ouders vragen om langere opvang van hun kinderen, ook buiten schooltijd.

Deze ontwikkelingen leiden tot toenemende samenwerking tussen kinderopvang (0-4 jaar), basisschool (4 t/m 12 jaar) en buitenschoolse opvang (4 t/m 12 jaar). De verschillende partners werken vanuit een gezamenlijke pedagogische visie aan de ontwikkeling van het kind; zo kunnen achterstanden worden aangepakt vóór instroom in groep 1 van de basisschool en wordt een zogenaamde doorgaande leerlijn gecreëerd. Deze samenwerking komt onder één dak optimaal tot stand. Daarom zetten schoolbesturen en de gemeente Amsterdam in op schoolgebouwen die kinderen van 0 t/m 12 jaar onderdak bieden. Deze "alles-in-één-school" huisvest opvang voor kinderen van 0 tot 4 jaar (kinderdagopvang), onderwijsruimte en een gymzaal voor basisonderwijs (4 t/m 12 jaar) en buitenschoolse opvang. Tevens biedt de gymzaal een plek voor (verenigings)sport buiten schooltijd en is het openbare schoolplein een uitnodigende en groene plek voor de buurt. Het schoolbestuur en haar kinderopvang partner stellen vanuit een gezamenlijke visie het eisenpakket en daarmee de basis voor het ontwerp van de alles-in-één-school op.

1.1 Primair Onderwijs anno 2019

Het onderwijs is in de laatste decennia sterk veranderd. Van puur klassikaal naar veel meer 'instructie en dan zelf verwerken', van klassikaal naar 'in groepjes'. Ook zijn er meer scholen gekomen met specifieke onderwijssystemen (Dalton, Montessori, antroposofisch onderwijs etc.) De groei van de stad noopt tot uitbreiding van het aantal onderwijslocaties, waar anderzijds het oplopende lerarentekort leidt tot nadenken over andere vormen van onderwijs die minder afhankelijk zijn van de combinatie 30 leerlingen – 1 leerkracht. De schoolgebouwen moeten zich op deze ontwikkelingen aanpassen. Een gang met lokalen aan weerszijden is niet meer altijd adequaat voor het onderwijs van vandaag en voor de komende 40 jaar.

1.2 Bekostiging

De gemeente heeft op basis van de Wet op het primair onderwijs (Wpo) de zorgplicht voor de huisvesting van scholen (voor kinderen in de leeftijd 4 t/m 12 jaar). De schoolbesturen zijn juridisch eigenaar en de gemeente heeft het economisch claimrecht op de gebouwen. Wordt het schoolgebouw (deels) niet meer voor onderwijs gebruikt dan dienen schoolbesturen deze gebouwen en terreinen onbelast en onbezwaard over te dragen aan de gemeente. De vergoeding om een schoolgebouw te realiseren ligt vast in de Verordening Huisvestingsvoorzieningen Onderwijs van de gemeente Amsterdam. Schoolbesturen en gemeente kiezen doorgaans voor een school voor 400 leerlingen waarbij volgens de verordening een omvang van 2.255 m² bvo en een gymzaal van 552* m² bvo hoort. De middelen voor beheer en exploitatie zijn schaars en worden bekostigd per leerling.

De sector kinderopvang is op een geheel andere wijze georganiseerd dan het primair onderwijs. Kinderopvang is een 'marktsector'. Kinderopvang wordt geboden door 'houders' waarbij verschillende rechtsvormen (stichting, BV etc.) mogelijk zijn. Kinderopvang wordt in het Landelijk Register opgenomen als de organisatie en de locatie aan de eisen voldoen. Kinderopvang wordt gefinancierd uit bijdragen van ouders. Ouders ontvangen hiervoor een inkomensafhankelijke toeslag van de overheid, waar ook werkgevers aan meebetalen (alleen voor geregistreerde kinderopvang). In Amsterdam subsidieert de gemeente daarnaast voorschoolse educatie van kinderen in de leeftijd 2-4 jaar met risico op een (taal)achterstand en waarvan de ouders geen of onvoldoende toeslag van de overheid ontvangen om opvang volledig te bekostigen. Ook ontvangen kinderdagopvangorganisaties die voorschoolse educatie bieden een subsidie om aan de kwaliteitsvoorwaarden van voorschoolse educatie te voldoen. Kinderopvangorganisaties zijn zelf verantwoordelijk voor de (financiering van de) huisvesting en maken gebruik van locaties in eigendom of locaties die gehuurd worden. De gemeente is wel verantwoordelijk voor het toezicht en de handhaving op kinderopvang. Ten aanzien van de huisvesting van kinderopvang heeft de gemeente geen wettelijke plicht.

De gemeente heeft als beleid om alles-in-één-scholen te realiseren; een school waarin zowel primair onderwijs als kinderopvang vanuit één team en één pedagogische visie wordt aangeboden voor 0 tot 12 jarigen. In de Verordening ligt vast dat de gemeente ook huisvesting van kinderdagopvang kan bekostigen en onder welke voorwaarden de gemeente dit doet.

** 552 m² bvo is op basis van de "normen gymnastieklokalen en sportzalen/delen van sporthallen met schoolgebruik" door de KVLO (Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding) d.d. januari 2012. In 2019 is een nieuw handboek gepubliceerd door de KVLO, op het moment van schrijven van dit document worden de gevolgen van het nieuwe handboek nog inzichtelijk gemaakt en is mogelijk benodigde aanvullende financiering voor deze eisen nog niet vastgesteld. Daarom blijven de normen d.d. januari 2012 voorlopig uitgangspunt.*

1.3 Omvang

In ontwikkelgebieden wordt het aantal nieuw te bouwen scholen bepaald op basis van
- de geplande toename van woningaantallen in het gebied,
- de Amsterdamse Referentienorm en
- bezetting en leerlingenprognoses van bestaande scholen in de omgeving.

De omvang van 400 leerlingen is gekozen omdat de nieuwe school groter moet zijn dan het minimum dat de gemeente stelt voor bekostiging en omdat de school goed exploiteerbaar moet zijn. Schoolbesturen hebben aangegeven dat 17 groepen een gezonde en goed te managen omvang is. Een school van 17 groepen komt overeen met twee leerlijnen; dat wil zeggen 5 klassen onderbouw, 6 klassen middenbouw en 6 klassen bovenbouw.

2 Situering alles-in-één-school

2.1 Centraal in de wijk

Fig.1 Alles-in-één-school bij voorkeur nabij (groene) openbare ruimte en/of sportvoorzieningen

Steeds meer is de alles-in-één-school met haar buitenruimte een ankerpunt in een nieuwe wijk; de alles-in-één-school opent zodra de eerste woningen worden opgeleverd en is daarmee vanaf het begin een centrale voorziening in de wijk. Het is goed als er van verschillende kanten zicht is op het gebouw en de ruimte er omheen. Dat bevordert het veilig en intensief gebruik van de locatie en vermindert gevoelens van sociale onveiligheid bij gebruikers en passanten. Het gebouw wordt immers 51 weken per jaar, 5 dagen per week van 7-19 uur gebruikt (de gymzaal 7 dagen tot 23 uur). Maar daarbuiten zijn er nog vele uren dat de buitenruimte in gebruik is terwijl het gebouw dicht is.

Een alles-in-één-school bevindt zich bij voorkeur bij (groene) openbare ruimte (een park) en/of sportvoorzieningen en in de directe omgeving van woningen in verschillende marktsegmenten. Hiermee creëren we een ontmoetingsplaats centraal in de wijk die buurtbewoners verbindt.

2.2 Bereikbaarheid en verkeersveiligheid

Alles-in-één-scholen moeten voor alle doelgroepen goed bereikbaar zijn. De ontsluitingen voor de verkeersstromen voetgangers, fietsers en (vracht) auto's van toeleveranciers moet op orde zijn. Ook moet er aandacht zijn aan opstelplaatsen voor ambulance, brandweer en indien noodzakelijk hoogwerker voor gevelonderhoud. Verkeersstromen moeten zoveel mogelijk gescheiden zijn, fietsers en voetgangers hebben hierbij prioriteit en deze toeleiding moeten uitnodigend zijn zodat autogebruik ontmoedigd kan worden en het aantal parkeerplaatsen kan worden beperkt. Het kruisen van de verkeersstromen moet worden voorkomen en indien onontkoombaar voorzien worden van extra veiligheidsvoorzieningen zoals zebrapad, geleidingshekken, verkeersdrempels, wegversmallingen, voetgangers oversteek verlichting etc. Om de alles-in-één-school is een 30 km zone van kracht; de school ligt aan een langzaam-verkeerroute.

De wens is om autogebruik van ouders voor het brengen en halen van kinderen te ontmoedigen. Voorzieningen zoals een kiss and ride strook zijn afhankelijk van de mogelijkheden in het gebied en de gemeentelijke wensen in het gebied. Een kiss and ride strook houdt in dat een aantal parkeerplaatsen wordt ingericht voor halen-/brengen tijdens de opening- en sluittijden van de school. Ouders van kinderen uit de onderbouw zullen hun kinderen altijd willen vergezellen naar de klas dus een deel van de auto's staat er een kwartier. Buiten deze tijden is deze strook in te richten als reguliere parkeerplekken voor bezoekersparkeren. Deze parkeerplekken moeten parallel aan de rijrichting liggen zodat in en uit parkeren zo veilig mogelijk kan worden uitgevoerd. In het kader van het ontmoedigen autogebruik is een kiss- and ride strook geen must. De behoefte zal ook zeer verschillen per gebied. Wel is het altijd belangrijk om gevaarlijke situaties door parkeren in de buurt van de school te voorkomen. Haaks parkeren is daarom onacceptabel.

Het haal- en brengbeleid moet door de alles-in-één-school worden opgesteld en uitgedragen naar gebruikers en bezoekers, op de website van de alles-in-één-school en in de schoolgids de bereikbaarheid via openbaar vervoer vermelden en de aanwezigheid van parkeergarages in de directe nabijheid. Door een sterk schoolbeleid dat is afgestemd met de direct omwonenden kan getracht worden de verkeerstromen op de piekmomenten vlot af te werken en overlast door verstopping zoveel mogelijk te beperken. Ook een verschoven rooster van haal- en brengtijden tussen kinderdagopvang en school, huurders en gebruikers gymzalen kan hierin bijdragen.

2.3 Eisen aan de omgeving van de schoollocatie

De Gemeentelijke GezondheidsDienst (GGD) toetst de beoogde locatie aan de eisen voor fijnstof, geluid en gevaarlijke stoffen in de omgeving:

Amsterdamse richtlijn voor gevoelige bestemmingen voor fijnstof:
> 300 meter van een provinciale weg/snelweg
> 50 meter van een drukke weg (10.000 motorvoertuigen/etmaal)

Gevaarlijke stoffen
Het doel van het Besluit externe veiligheid inrichtingen (Bevi) is om mensen in de buurt van een bedrijf met gevaarlijke stoffen te beschermen. Bij een omgevingsvergunning of een ruimtelijk besluit rond zo'n bedrijf moet het bevoegd gezag rekening houden met veiligheidsafstanden ter bescherming van individuen (plaatsgebonden risico) en groepen personen (groepsrisico). Bij onderzoek naar de mogelijke locatie voor een nieuwe alles-in-één-school moet daarom altijd onderzoek worden gedaan naar de aanwezigheid van zogenaamde Bevi-inrichtingen in het gebied (bijvoorbeeld gasleidingen en spoorwegen waarover gevaarlijke stoffen worden vervoerd).

Geluidsbelasting op de school door de omgeving
> Spoor: max 53 dB op gevel (ontheffing tot max68dB)
Daar waar volgens het Bouwbesluit een 'dove gevel' vereist is (geluidsbelasting > 68 dB), is het niet toegestaan 'verblijfsruimten' voor leerlingen aan die gevel te situeren. Deze ruimten hebben namelijk volgens het Bouwbesluit en volgens de eisen Frisse Scholen een bepaalde hoeveelheid te openen raamdelen nodig i.v.m. de spuiventilatie. In een dove gevel mogen juist geen te openen raamdelen zijn. Een uitzondering vormen verblijfsruimten aan deze gevel die aan een andere, minder geluid belaste gevel voldoende spuimogelijkheden hebben.

Geluidsbelasting op de omgeving door de school
De geluidsinvloed naar de (woon) omgeving valt onder het regiem van het Activiteitenbesluit. In het Activiteitenbesluit wordt geluid van spelende kinderen echter voor toetsing uitgesloten. Wel zijn er richtlijnen voor goede ruimtelijke ordening (omschreven in art. 3.1. Wro en in de VNG publicatie 'Bedrijven en milieuzonering'). Als afstand van de rand van het schoolplein tot de gevel van woningen van een 'rustige woonwijk' wordt minimaal 30 meter aanbevolen. De gemeente moet bij een omgevingsvergunning of een bestemmingsplanwijziging een goed woon- en leefklimaat kunnen garanderen voor de aanwezige dan wel toekomstige woningen. Daar hoort een geluidsonderzoek naar de inpassing van de school bij. Een maximaal langtijdgemiddelde geluidniveau van 50 dB(A) en maximaal (piek)geluidniveau van 70 dB(A) op de gevel van woningen wordt als gevolg van spelende kinderen op een schoolplein in een stad gehanteerd. Na bestuurlijke afweging mogen deze waarden verhoogd worden naar respectievelijk 55 dB (A) en 75 dB(A) in een rumoerige stedelijke omgeving.

3 Binnenruimte

Inleiding

Het schoolbestuur is in beginsel vrij om de indeling van de alles-in-één-school te bepalen mits er voor minimaal 400 leerlingen (van 4 t/m 12 jaar) plek is op de alles-in-één-school. De indeling van de alles-in-één-school is afhankelijk van het onderwijsconcept van de alles-in-één-school. Daarom kiest men bij de ene school voor grote klassen en weinig werkplekken op de gang, en kiest men bij een andere school voor kleine lokalen en veel ruimte voor leerpleinen. Zo ook hecht de ene school daarom veel belang aan een grote aula met podiumruimte, waar de andere school een handvaardigheidslokaal en een bibliotheek juist belangrijker vindt. Deze verschillen maken het onmogelijk om één programma van eisen voor alle scholen in Amsterdam op te stellen. Echter, tegelijk zorgen de genormeerde financiële middelen, de eisen aan daglicht en spui(ventilatie)voorzieningen en het onderwijssysteem voor meer overeenkomsten dan verschillen tussen scholen.

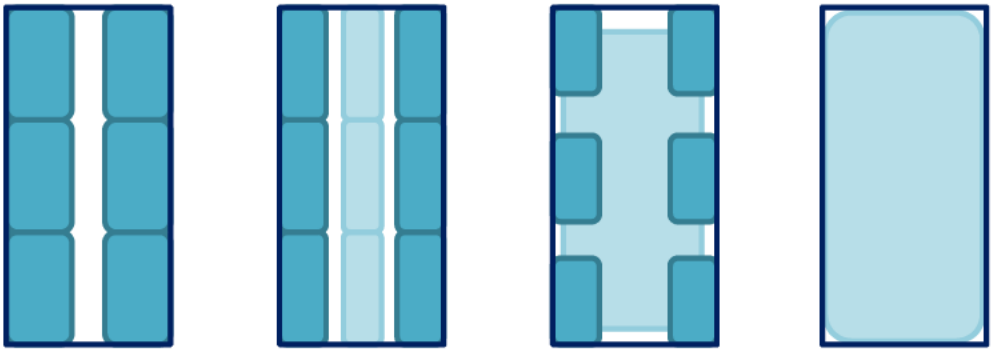

Fig.2 Dezelfde meters worden verschillend benut afhankelijk van het onderwijsconcept. Links een visualisatie van traditioneel onderwijs waarbij onderwijs uitsluitend in de lokalen (blauw) wordt gegeven met daartussen verkeersruimte. Rechts daarvan kleinere lokalen gecombineerd met leer-/werkplekken (lichtblauw) tussen de lokalen. Verder naar rechts zijn de lokalen kleiner geworden en heeft het leerplein een dominantere rol gekregen. In de meest extreme vorm is er uitsluitend nog een leerplein en zijn er geen lokalen meer.

3.1 Binnenruimte in een alles-in-één-school

Grofweg is de benodigde binnenruimte opgebouwd uit ruimte voor het kinderdagverblijf, de basisschool en de gymzaal. Afhankelijk van de aanbieder van de bso (meestal dezelfde als de aanbieder van de kinderdagopvang) wordt er door deze aanbieder in aanvullende meters voor de bso geïnvesteerd en heeft de bso een eigen stamruimte of wordt de bso geheel in dubbelgebruik met de ruimte voor de basisschool aangeboden. Het schoolbestuur kiest met welke aanbieder van kinderopvang en buitenschoolse opvang zij willen samenwerken op de betreffende locatie. De inschatting is dat bij een gebied waar vraag is naar een school voor 400 leerlingen, een behoefte voor kinderopvang van ca. 700 m² bvo past. De kinderdagopvangaanbieder (een commerciële partij) beslist hoeveel vierkante meter zij wil afnemen op basis van de vraag die zij verwachten op de betreffende locatie. Dit wordt de het uitgangspunt voor het programma van eisen van het kinderdagopvanggedeelte. De oppervlakte van de basisschool en de gymzaal zijn genormeerd (zie 1.2).

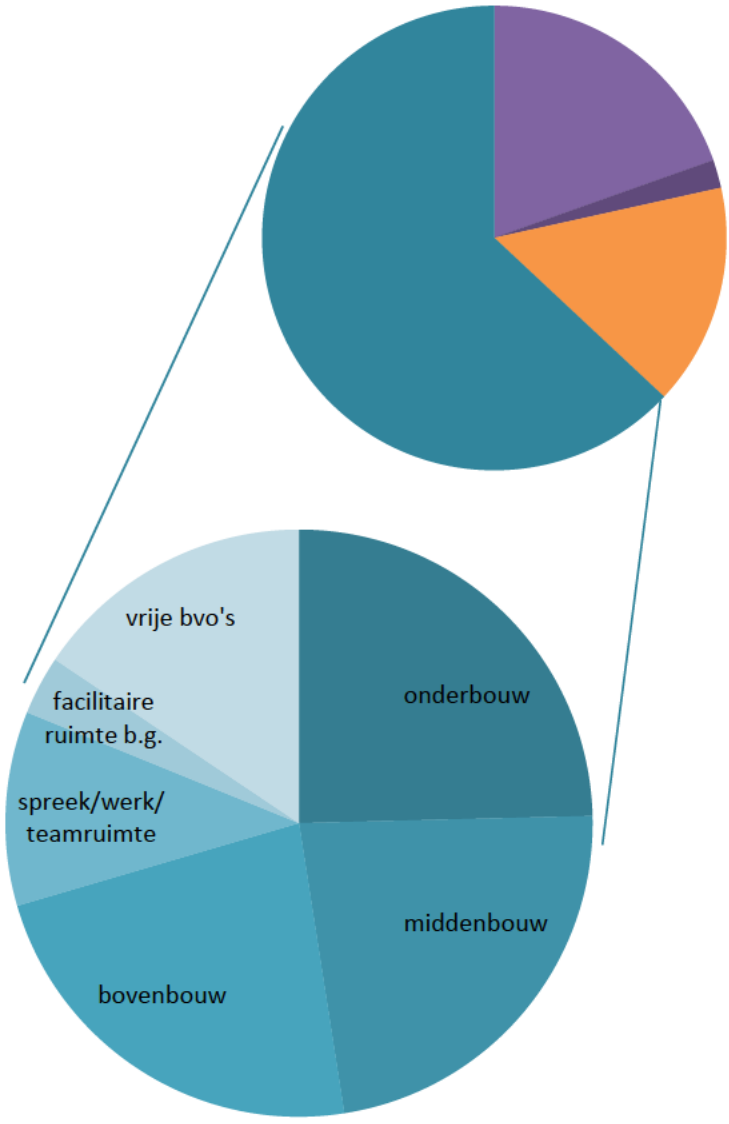

Fig.3 Verdeling van ruimte binnen een alles-in-één-school en in meer detail de basisschool

De ruimte voor de basisschool (blauw) die de alles-in-één-school tot haar beschikking krijgt, kan grofweg over de volgende categorieën worden verdeeld:

Beschikbaar	2.255 m²
onderbouw	550 m²
middenbouw	520 m²
bovenbouw	520 m²
spreek/werk/teamruimte	240 m²
facilitaire ruimte op beg. grond	70 m²
BVO die vrij worden ingezet:	ca. 350 m²

De bruto vierkante meters die in nevenstaande figuur als "vrije bvo's" zijn bestempeld, worden afhankelijk van het onderwijsconcept ingezet voor

- Aanvullende individuele werkplekken/leerpleinen
- Aula / podiumruimte
- Lokaal voor beeldende vorming (BEVO lokaal)
- Bibliotheek / mediatheek

Onder de vierkante meters van elke 'bouw' wordt verstaan vierkante meters voor groepsruimten of leerplekken gecombineerd met toiletten (en bijv. garderobe) voor leerlingen, toiletten voor leerkrachten die van deze lokalen of leerplekken gebruik maken, een werkkast en berging. In de vierkante meters voor de onderbouw is ruimte voor het speellokaal opgenomen omdat dit een directe relatie heeft met de onderbouw. Hieronder een voorbeeld van zo'n logische clustering van ruimten in de praktijk:

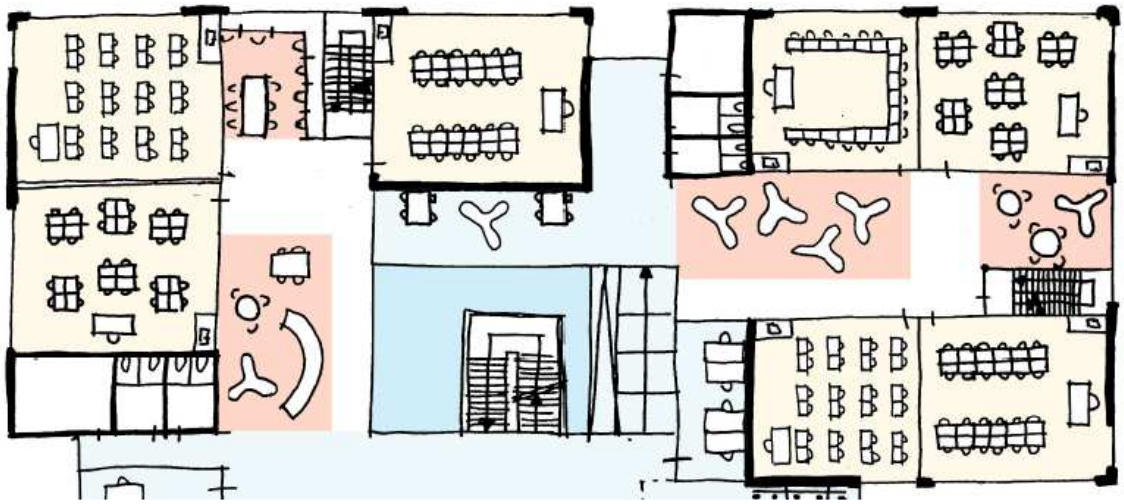

Fig.4 Clustering van ruimten

In de bijlage I staat een ruimtestaat waarin de opbouw van de vierkante meters is terug te vinden. Alle vierkante meters zijn slechts ter indicatie, bedoeld om houvast te bieden in een vroeg stadium van het (stedenbouwkundig) ontwerpproces. In de praktijk kiezen scholen ook wel voor andere clusteringen dan het vrij traditionele onder-, midden en bovenbouw.
In de bijlage II staan de functionele eisen per ruimte.

3.2 Functionele relaties tussen ruimten en aandachtspunten bij stedenbouwkundige inpassing

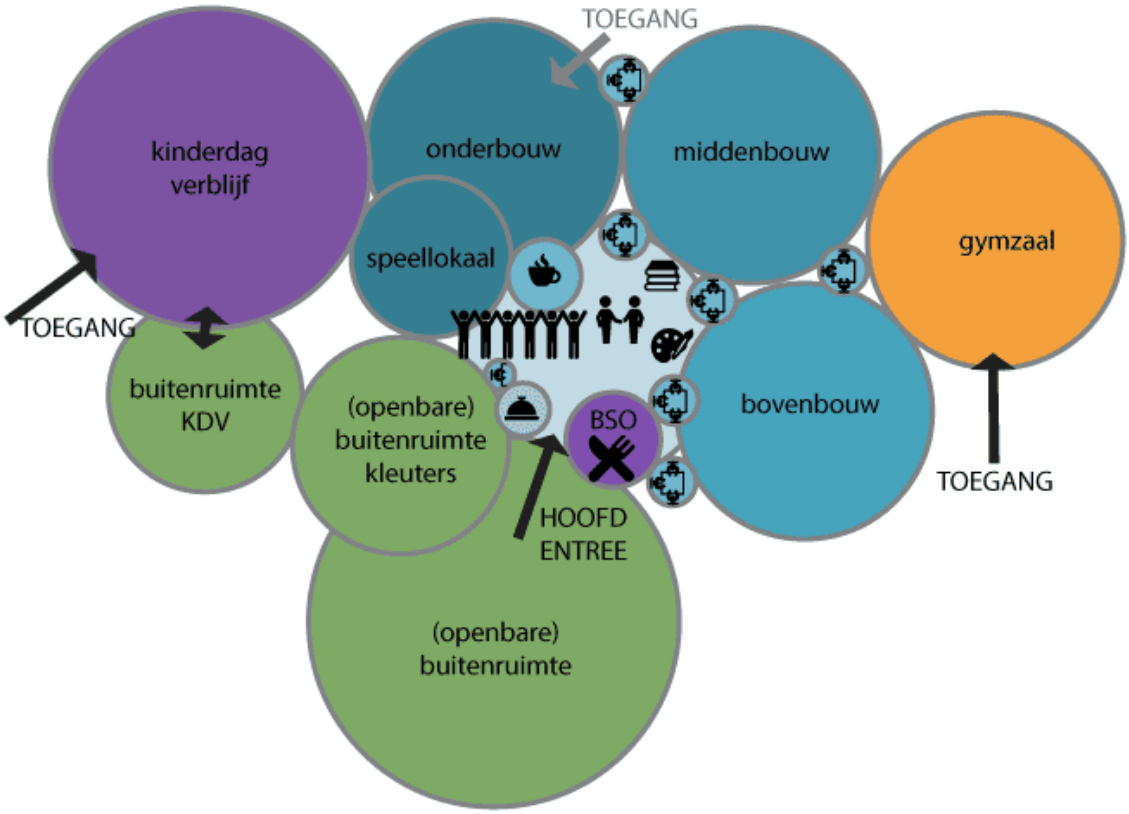

Fig.5 Relaties tussen ruimtes van een alles-in-één-school. Niet op schaal en indicatief..

Basisschool (blauw) over maximaal 3 bouwlagen verdelen
Belangrijk om te benadrukken is het belang van contact tussen de verschillende leeftijdsgroepen binnen de basisschool. Samenwerking tussen jong en oud is van belang voor sociaal-emotionele ontwikkeling. Daarnaast is gemeenschapsvorming essentieel voor een succesvolle alles-in-één-school. De basisschool (blauw in illustraties) moet daarom over 2, maximaal 3 bouwlagen verdeeld worden. Centraal in de alles-in-één-school worden de 'vrije' m^2 voor het specifieke onderwijsconcept ingevuld en wordt ontmoeting gefaciliteerd. Door dubbelgebruik van ruimte wordt efficiënt met de beschikbare meters omgesprongen. Bijvoorbeeld door diverse 'hoeken' in een ruimte te maken die ook als aula gebruikt kan worden of door een speelzaal van een schuifwand te voorzien en te situeren in de buurt van een podiumtrap zodat deze ook voor vieringen gebruikt kan worden.

Onderbouw, kinderdagverblijf en buitenruimte
Relaties die bepalend zijn voor het ontwerp zijn de relatie tussen buitenruimte, kinderdagverblijf en onderbouw (waar een speellokaal onderdeel van uitmaakt). De onderbouw maakt intensief gebruik van buitenruimte. Traplopen is voor deze leeftijdsgroep een hindernis en kinderen moeten zelfstandig terug naar binnen kunnen voor bijvoorbeeld toiletbezoek. Onderbouw en buitenruimte zijn daarom op de begane grond en buitenruimte grenst aan het schoolgebouw. Voor het kinderdagverblijf is buitenruimte zelfs verplicht grenzend aan groepsruimten. Om de doorgaande ontwikkellijn van kinderen te bevorderen is er steeds meer samenwerking tussen kinderdagopvang en onderbouw. Meer over buitenruimte in hoofdstuk 4.

Entree
Naast de (hoofd)entree moet de gymzaal een aparte toegang krijgen omdat de gymzaal na schooltijd en in het weekend door sportverenigingen gebruikt moet kunnen worden zonder andere gebouwcompartimenten te betreden. Ook het kinderdagverblijf krijgt een eigen toegang omdat dit een eis is vanuit gemeentelijk vastgoed. Er wordt door schoolbesturen verschillend gedacht over de overige toegangen en hun positie. Dit loopt uiteen van 1 centrale hoofdentree voor zowel kinderdagverblijf als onderbouw en midden- en bovenbouw tot een eigen entree voor alle onderdelen. In veel gevallen geeft men de voorkeur aan één zichtbare hoofdentree en daarnaast een toegang voor de onderbouw, een toegang voor het kinderdagverblijf en een toegang voor de gymzaal.

Andere aandachtspunten bij stedenbouwkundige inpassing
In verband met daglichteisen is gevellengte belangrijk. Groepsruimten moeten langs de gevels liggen en ook de ruimte tussen de lokalen (leerpleinen) moet van voldoende daglicht worden voorzien. Een hele diepe beukmaat is daarom onpraktisch. Tegelijkertijd is een hele smalle beukmaat ook onwenselijk. Een beukmaat van ca. 20-25m biedt doorgaans de beste mogelijkheden. De ouderwetse gangenschool, met onderwijslokalen aan één zijde langs een gang, past niet meer in het huidige onderwijsconcept. Bij een gangenschool is er te weinig verbinding met andere groepen van de school, is er minder overzicht en veiligheid door gebrek aan zichtlijnen, is er geen ruimte voor werkplekken buiten het lokaal en is de bruto/netto verhouding van het gebouw ongunstig. Niet voor niets worden scholen uit dit tijdperk vaak getransformeerd. Blinde gevels en dove gevels maken een school heel moeilijk inpasbaar omdat langs deze gevels geen verblijfsruimte (klaslokalen) kunnen worden gesitueerd (zie hoofdstuk 2.3).

Aanpasbaar
Ruimtelijke veranderingen als gevolg van veranderende eisen vanuit het gebruik moeten relatief eenvoudig mogelijk te maken zijn. Het casco van de school is zo gebouwd, dat een toekomstig andere indeling of compartimentering mogelijk is, zonder dat hiervoor constructief grootschalige aanpassingen nodig zijn. Dit houdt in dat de alles-in-één-school een kolommenstructuur heeft met een stramienmaat van bij voorkeur 7-9 meter (in beide richtingen) en geen dragende wanden kent. Een op termijn volledige of gedeeltelijke functiewijziging wordt op die manier zo optimaal mogelijk gefaciliteerd.

Wettelijke normen
Met de volgende stukken moet o.a. rekening gehouden worden bij het ontwerp van een alles-in-één-school:

- Bouwbesluit; Het Bouwbesluit is een verzameling bouwtechnische voorschriften waaraan alle bouwwerken in Nederland minimaal moeten voldoen. Verbouwingen vallen ook onder het Bouwbesluit. Het Nederlands Bouwbesluit bevat voorschriften met betrekking tot het bouwen en gebruiken van bouwwerken uit het oogpunt van veiligheid, gezondheid, bruikbaarheid, energiezuinigheid en milieu.
- Verordening onderwijshuisvesting gemeente Amsterdam; hierin staan de uitgangspunten en de normbedragen voor (vervangende) nieuwbouw en uitbreiding van schoolgebouwen. Uitgangspunt is dat de normkosten volledig de stichtingskosten dekken (excl. grond) voor een nieuw te bouwen school in Amsterdam.
- Frisse Scholen klasse B; het Programma van Eisen Frisse Scholen Versie september 2015 is te downloaden bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. Een frisse school is een schoolgebouw (basis- of voortgezet onderwijs) met een laag energiegebruik en een gezond binnenmilieu als het gaat om luchtkwaliteit, temperatuur, comfort, licht en geluid. In de verordening is klasse B als uitgangspunt gekozen.

- BENG; Bijna Energie Neutraal gebouw. Voor alle nieuwbouw, zowel woningbouw als utiliteitsbouw, geldt dat aanvragen van de omgevingsvergunning vanaf 1 juli 2020 moeten voldoen aan de eisen voor bijna energie-neutrale gebouwen (BENG). Voor nieuwe overheidsgebouwen geldt dat aanvragen van de omgevingsvergunning vanaf 1 januari 2019 moeten voldoen aan de BENG-eisen. BENG is daarom opgenomen als eis in de verordening onderwijshuisvesting van de gemeente Amsterdam.
- Wet Kinderopvang; De Wet Kinderopvang verplicht een kinderdagverblijf of gastouderbureau te zorgen voor de veiligheid en gezondheid van de kinderen. Via regelmatige inspecties wordt het kwaliteitsniveau gecontroleerd.

Daarnaast moet rekening gehouden worden met de specifieke (stedenbouwkundige) voorwaarden van de bouwenvelop van het specifieke kavel waarop de alles-in-één-school gepland is. Indien deze specifieke eisen leiden tot kostenverhoging moet financiering hiervoor aanvullend worden gezocht aangezien hier geen dekking voor is vanuit de verordening. Anno juli 2019 is vanuit de verordening bijvoorbeeld nog geen dekking voor meerkosten als gevolg van het verplaatsen van de gymzaal naar de verdieping. Een ander voorbeeld is dat op stedenbouwkundige gronden soms wordt geëist om installatieruimten in het gebouw op te nemen. Het aantal vierkante meters waar financiering voor is, is genormeerd vanuit de verordening (zie hoofdstuk 1.2). Voor de basisschool is het niet wenselijk dat installatieruimte ten koste gaat van vierkante meters voor onderwijs. Voor extra gebouwde vierkante meters ten behoeve van installaties moet aanvullende financiering worden gevonden.

Geen wettelijke norm, maar wat in de praktijk problemen kan opleveren voor de school zijn traforuimten in het schoolgebouw. Het verdient daarom een sterke voorkeur om traforuimten buiten het alles-in-één-schoolgebouw onder te brengen.

3.3 Scenario's en footprints alles-in-één-schoolgebouw

In het ideale geval is de alles-in-één-school verdeeld over twee bouwlagen. Op de begane grond bevinden zich de onderbouw, het KDV, de gymzaal en het merendeel van 'vrije keuze bvo's'. Gemeenschapsvorming wordt gefaciliteerd doordat verschillende leeftijdsgroepen gemakkelijk met elkaar in contact komen en omdat de centrale ruimte voor vieringen voor de school (en de buurt) op de begane grond ingepast kan worden. De gymzaal is intern goed toegankelijk voor de school en extern goed toegankelijk buiten schooltijd. Sport en Bos is dan ook voorstander van de gymzaal op de begane grond. Dit is goed voor het gebruik door de buurt en de beheersbaarheid van de zaal. Dit scenario "ideale footprint" heeft een footprint van 2.200 m^2 bvo.

Onder de titel "functionele footprint" is een scenario opgesteld waarbij footprint van de alles-in-één-school minimaal is met aanvaardbare concessies aan de functionaliteit van de alles-in-één-school. Hierbij zijn de onderbouw en aanverwante ruimten en het kinderdagverblijf op de begane grond gehuisvest. De gymzaal is op de tweede verdieping (of op een andere locatie) gevestigd. Dit leidt tot een footprint van 1.700 m^2 bvo.

SCENARIO'S:	**Ideale footprint**	bvo	som	**Functionele footprint**	bvo	som
	maximaal 2 bouwlagen			maximaal 3 bouwlagen		
2e verdieping						**582**
				gymzaal	552	
				stijgpunt	30	
1e verdieping			**1.397**			**1.427**
	bovenbouw	520		bovenbouw	520	
	middenbouw	520		middenbouw	520	
	spreek/werk/teamruimte	240		spreek/werk/teamruimte	240	
	1/3 schoolkeuze	117		1/3 schoolkeuze	117	
				stijgpunt	30	
begane grond			**2.175**			**1.673**
	onderbouw	550		onderbouw	550	
	KDV	700		KDV	700	
	BG facilitaire ruimte	70		BG facilitaire ruimte	70	
	2/3 schoolkeuze	233		2/3 schoolkeuze	233	
	BSO	70		BSO	70	
	gymzaal	552		extra entree en stijgp. gym	50	
footprint gebouw (excl.buitenruimte)	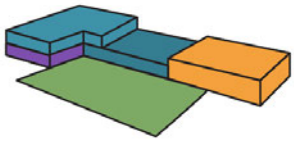		**2.200**	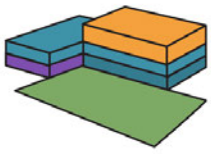		**1.700**

4 Buitenruimte alles-in-één-school

Een alles-in-één-school vereist de volgende buitenruimten:

- buitenruimte voor de kinderen van de basisschool, de kinderen die gebruik maken van de buitenschoolse opvang maken ook gebruik van deze buitenruimte;
- afgescheiden buitenruimte voor de kinderen van het kinderdagverblijf;
- buitenruimte t.b.v. fietsparkeren.

In dit hoofdstuk worden de eisen aan deze drie buitenruimten omschreven.

4.1 Buitenruimte basisschool (kinderen 4 t/m 12 jaar)

Deze speelruimte is openbaar toegankelijk zodat deze ruimte buiten schooltijd een meerwaarde oplevert voor de buurt. Een openbaar toegankelijk schoolplein is geen substitutie van openbare ruimte, maar is een aanvulling op buurtspeelvoorzieningen; het nodigt uit tot gebruik buiten schooltijd. De basisschool is de primaire gebruiker van het schoolplein; het is een wettelijk verplicht onderdeel van een schoolgebouw. De basisschool is dan ook bepalend in de inrichting, de afscheiding en het medegebruik van het schoolplein.

Uitgangspunt voor het oppervlak van de speelruimte is 3 m^2 per leerling. Voor circa 400 leerlingen moet daarom 1200 m^2 buitenruimte bij de alles-in-één-school gereserveerd worden. Het minimum dat conform de huidige verordening aan speelruimte bij een school moet worden gereserveerd voor een school van 400 leerlingen is 900 m^2. Dit wordt alleen in gevallen van uiterste nood gehanteerd. Idealiter wordt een minimum aan speelruimte (900 m^2) gecompenseerd met extra openbare speelruimte rondom de school zodat totaal 1.200 m^2 buitenspeelruimte beschikbaar is.

Onder speelruimte valt niet:

- Ruimte voor fietsparkeren
- Terreinafscheidingsruimte
- Groenstrook langs het schoolpand (tussen schoolgebouw en openbare ruimte)
- Een wadi (omdat deze een deel van de tijd onder water staat)
- Ruimte voor hulpdiensten
- Inpassingsverlies
- Bergingen (vuilcontainers)

De speelruimte is aaneengesloten en heeft een breedte:lengte verhouding van circa 1:4 of vierkanter. Langgerekte stroken (smaller dan 15 meter) leveren minder goed bruikbare en onoverzichtelijke speelruimte op.

Een goede speelruimte van 1.200 m^2 biedt niet alleen ruimte voor spel, maar geeft ook ruimte voor meerdere 'sferen'. Hierdoor wordt ruimte geboden aan de beweegbehoeften van alle kinderen. Er ontstaan op een grotere en meer divers ingerichte buitenruimte minder conflicten. Een meer besloten buitenruimte (omgeven door bebouwing) werkt al snel als een klankkast waar geluid niet 'weg' kan. Een besloten buitenruimte met veel ruimte geeft minder overlast dan een kleine besloten buitenruimte.

Steeds meer wordt de speelruimte gezien als een ruimte waarin, bij een goed doordachte inrichting, kinderen ook kunnen LEREN bewegen. De buitenruimte wordt daarmee gebruikt als een verlengstuk van de gymzaal. Omdat de speelruimte openbaar toegankelijk is, wordt deze (buiten schooltijd) ook steeds meer gebruikt door partijen die actief zijn op het gebied van zorg en welzijn, sport en/of cultuur.

In navolging van de Amsterdamse Impuls Schoolpleinen worden nieuwe schoolpleinen 'groen en uitdagend' ingericht met de inrichtingsaspecten rainproof, duurzaam, beweegvriendelijk, educatief en groen. Minstens 25% van het speelplein moet zijn vergroend (onverhard). Bij voorkeur en indien mogelijk komt het ontwerp van de inrichting tot stand door participatie met leerlingen, leerkrachten, ouders en buurt.

Voorbeelden van elementen die vaak door schoolbesturen worden ingezet op schoolpleinen zijn een voetbalveldje (ook wel 'pannaveld' genoemd; ca. 4x6 meter), een klimtoestel, een duikelrek, evenwicht- of balanceertoestellen, spellen die op muur of vloer zijn geschilderd en natuurlijke spelelementen (hoogteverschillen, klimbomen, bosjes, zand, stenen), natuureducatie (plantenbakken of een insektenhotel bijvoorbeeld).

Het onderhoud van de buitenruimte wordt gedaan uit 'bekostiging materiële instandhouding" (toelage Rijksoverheid). Deze middelen zijn (zeer) beperkt. Het ontwerp dient te zijn afgestemd op (afspraken over) de beheerskosten.

Locatie
De buitenruimte voor de onderbouw is minimaal 350 m^2 in omvang en grenst aan de alles-in-één-school. Kleuters (de onderbouw) spelen namelijk relatief vaak buiten en moeten snel en zelfstandig naar het toilet kunnen. Er is geen tijd in het schoolrooster, noch toezicht om het buitenspelen op afstand te organiseren. De buitenruimte voor de onderbouw is afsluitbaar tenzij de totale buitenruimte voor primair onderwijs al overzichtelijk en afsluitbaar is. Bij voorkeur grenst de buitenruimte voor de onderbouw aan de buitenruimte voor de midden- en bovenbouw, hierdoor is de ruimte beter multifunctioneel inzetbaar en is toezicht eenvoudiger.

De buitenruimte voor groep 3 t/m 8 grenst in principe aan het schoolgebouw. Deze ligt in elk geval in het zicht van de school en is veilig bereikbaar zonder begeleiding; (als deze niet grenst aan het schoolgebouw) is te bereiken met maximaal één oversteek van een éénrichtingsverkeerstraat (of verkeersluwe buurtontsluitingsstraat) met een maximumsnelheid van 30 km/uur of een fietspad. Een openbare speelruimte op meer dan 100 meter afstand vormt een (welkome) extra ten opzichte van bestaande speelruimte maar mag niet meetellen in de buitenruimte voor de school.

De buitenruimte is op het maaiveld. Er zijn meerdere redenen waarom buitenruimte op de verdieping voor een school onwenselijk is:

- Het schoolplein is hierdoor niet toegankelijk voor de buurt en daarmee geen aanvulling op de (beperkte) openbare ruimte voor de stad; het is voor monofunctioneel gebruik.
- De onderbouw zit bij voorkeur op de begane grond zodat de onderbouw bij de piekmomenten (start school) en bij vluchten (brand) geen trappen hoeven te nemen. De onderbouw maakt het intensiefst gebruik van de buitenruimte en trappen vormen een hindernis voor deze leeftijdsgroep.
- Het levert onaantrekkelijke tochtige en kooiachtige buitenruimten op zodra de buitenruimte zich meer dan twee meter boven maaiveld bevindt (met rondom balustrades tot 5 meter en bij hogere verdiepingen zelfs met netten erboven)
- Bespeelbaarheid en vergroening van een dak levert bijzondere en kostenverhogende dakconstructies op. Deze ambitie wordt in de praktijk daarom vaak niet gerealiseerd.

- Ruimte op het dak is nodig voor zonnepanelen om aan de eis Bijna Energieneutraal Gebouw te voldoen
- Er is extra toezicht nodig, afhankelijk van de gekozen oplossing.

Een extra speelruimte ten opzichte van de aanwezige (indien krappe) buitenruimte is, indien goed toegankelijk, in het uiterste geval mogelijk op maximaal een eerste verdieping, het verdient echter niet de voorkeur.

Oriëntatie en nabijheid woningen
De combinatie van zon en schaduw op het plein werkt het beste. In verband met schaduw, windval en geluid moet rekening gehouden worden met hoogbouw in de omgeving. Als binnen 30 meter van het plein woningen worden gerealiseerd, is het wellicht nodig om geluidsabsorberende maatregelen te treffen aan de woningen en/of aan de school. Zie hoofdstuk 2.3. Hiervoor is echter geen budget beschikbaar in de normvergoeding voor scholenbouw, zoals vastgelegd in de verordening onderwijshuisvesting.

4.2 Buitenruimte kinderdagverblijf (kinderen 0 t/m 4 jaar)

De Wet Kinderopvang schrijft voor dat per kind er minimaal 3 vierkante meter per kind buitenruimte beschikbaar moet zijn. Deze wettelijk vereiste ruimte is exclusief bergingen, parkeerruimte en erfafscheidingen.
Ter indicatie: 700 m^2 bvo KDV levert maximaal 100 kindplaatsen en dus 300 m^2 buitenruimte

De buitenruimte is (verplicht) direct aansluitend aan de groepsruimten (0-2 jaar) én direct aansluitend aan bouwdeel van het KDV (2-4 jaar). Kinderopvang en bijbehorende buitenruimte op de verdieping heeft niet de voorkeur omdat:

- Het vanuit het perspectief van de alles-in-één-school wenselijk is om kleuters (onderbouw) en peuters (KDV 2-4 jaar) met elkaar in contact te brengen.
- In verband met het vier-ogen-principe (medewerkers in de kinderopvang mogen niet alleen op de groep mogen staan, zonder dat een andere medewerker kan meekijken of meeluisteren) levert dit hogere exploitatielasten op; er zullen namelijk meer medewerkers nodig zijn om voor hetzelfde aantal kinderen het vier-ogen-principe te garanderen.
- Het extra stijgpunten (liften) oplevert die beslag leggen op de footprint en de kosten.
- Er bij brand sprake is van vluchten van niet-zelf-redzame mensen van een verdieping.
- Het extra eisen stelt aan het dak; er moet op gespeeld kunnen worden, het moet veilig zijn (balustrades) en er moet groen op kunnen worden geplant. Dit heeft financiële consequenties, zowel voor de realisatie als voor het beheer.

4.3 Parkeren

Fietsparkeren leerlingen
Voor fietsparkeren op maaiveld is ruimte nodig. In de Nota Parkeernormen Fiets en Scooter d.d. 28.08.2018 van de gemeente Amsterdam zijn in tabel 3.7 normen voor aantal fietsparkeerplekken voor leerlingen bij basisscholen vastgesteld. Het minimale aantal fietsparkeerplekken is gesteld op 2-5 parkeerplekken per 10 leerlingen afhankelijk van het fietsgebruik van de leerlingen. Houd daarom rekening met minimaal 3,5 parkeerplek per 10 leerlingen, tenzij wordt verwacht dat meer fietsparkeerplekken nodig zijn bijvoorbeeld omdat de omgeving van de school autoluw is. Voor een alles-in-één-school met 400 leerlingen is daarom voor minimaal 140 fietsen parkeerruimte nodig. Het is belangrijk dat deze parkeerplekken op een logische plek liggen ten opzichte van de ingang van de school en de fietsroutes naar de school.

Parkeren in een fietsenkelder is zowel functioneel als financieel zeer problematisch. Een hellingbaan vormt een obstakel als in korte tijd een grote hoeveelheid kinderen een fiets moet parkeren. Er is geen budget voor realisatie noch voor beheer en exploitatie van de extra gebouwde oppervlakte. Het talud van de ingangen van parkeergarages is alleen zelfstandig te nemen door kinderen van 8 jaar en ouder met een handrem op de fiets (om zo de fiets te kunnen remmen tijdens het lopen naar beneden). Bij jongere kinderen moeten ouders assisteren. In de praktijk wordt daarom te weinig van een dergelijke fietsenkelder gebruik gemaakt en worden fietsen toch 'in het wild' op het maaiveld rond de school geparkeerd. Deze problematiek is duidelijk aan de orde bij de fietsenkelder in gebouw "De Schijf" voor fietsen van leerlingen van de basisscholen Piet Hein en Achthoek aan de Oostelijke Handelskade in Amsterdam Zeeburg.

Fiets/scooterparkeren overig
Omdat het brengen en halen per (bak)fiets gestimuleerd wordt, moeten er ook parkeerplekken voor deze (bak)fietsen komen, dit kan eventueel op een gemarkeerd deel van het schoolplein dat tijdens schooltijd gewoon weer als speelplaats gebruikt kan worden.

Er moet ook rekening gehouden worden met de behoefte aan fiets- en scooterparkeerplekken

- voor personeel van de school (ev. voorzien van laadpunten voor elektrische fietsen),
- personeel van het KDV (ev. voorzien van laadpunten voor elektrische fietsen),
- bezoekers van de gymzaal buiten lestijden van de school.

Autoparkeren
De normen voor autoparkeren voor leerkrachten verschillen per stadsdeelgebied. V&OR heeft in de Nota Parkeernormen Auto d.d. 29.11.2017 op pagina 21 normen vastgelegd. Bij knelpunten is dubbelgebruik van bezoekersparkeren en parkeren voor leerkrachten (i.v.m. verschil in piekgebruik) wellicht een oplossing.

5 Benodigde ruimte

Benodigde binnenruimte voor een alles-in-één-school:

KinderDagVerblijf	BSO	Basisschool	Gymzaal
0-4 jaar	4-12 jaar	4-12 jaar	4-12 jaar + verenigingen
700 m²	70 m²	2.255 m²	552 m² bvo
			zaal 14x22x5,5m

Totaal 3.577 m² bvo.

Benodigde buitenruimte voor een alles-in-één-school:

KinderDagVerblijf	BSO	Basisschool	parkeerruimte voor
0-4 jaar	4-12 jaar	4-12 jaar	minimaal 140 fietsen
300 m²	*gebruikt buiten-*	1.200 m²	(4-12 jaar)
niet openbaar	*ruimte basisschool*	*openbare ruimte*	*openbare ruimte*

onderbouw	midden- en bovenbouw
4 t/m 6 jaar	7 t/m 12 jaar
350 m²	850 m²

Totaal 1.500 m² buitenspeelruimte plus parkeerruimte voor 140 (kinder)fietsen.

Totaal benodigd

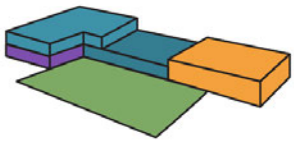

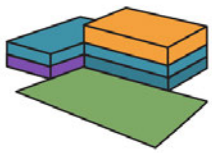

Footprint gebouw	2.200 m²	Minimaal 1.700 m²
Footprint + buitenruimte	3.700 m² Plus parkeerruimte voor 140 (kinder)fietsen	Minimaal 3.200 m²

6 Alles-in-één-school onder één dak met woningen

Inleiding

De toenemende druk op ruimte in de verdichtende stad gecombineerd met de relatief grote footprint die nodig is voor scholen resulteert in onderzoek naar de stapeling van functies. In de stad zijn een tiental voorbeelden te vinden van scholen waarboven woningen zijn gebouwd. Deze zijn vaak in samenwerking met een woningbouwcorporatie gerealiseerd, in een tijd waarin corporaties nog investeerden in maatschappelijke voorzieningen. Een nadeel dat men nu bij deze scholen ondervindt is het gebrek aan flexibiliteit; er kunnen op locatie geen lokalen bijgebouwd worden als er woningen boven de school zijn gesitueerd.

6.1 Proces bij combinatie met andere functies

Bij het combineren van een alles-in-één-school en woningen onder één dak moet rekening gehouden worden met een langer voortraject, een langer bouwtraject en hogere kosten. Vijf jaar voor oplevering van de alles-in-één-school moet men reeds aan de slag zijn met het programma van eisen voor de alles-in-één-school. Dit is veel langer dan de drie/vier jaar die men gewend is voor een stand-alone-school. Vóór deze periode moet bij voorkeur het schoolbestuur bekend zijn en idealiter de kdv partner ook.

Europese aanbesteding
De realisatie van een alles-in-één-school moet Europees aanbesteed worden. Als de gemeente grondpositie heeft, zal de ontwikkeling van een alles-in-één-school met woningen erboven altijd Europees aanbesteed worden. Onderdeel van de aanbesteding zijn dan de eisen aan de woningen, de eisen aan en het (voorlopig) ontwerp van het schoolgebouw, het budget voor het schoolgebouw, de erfpachtaanbieding en de eisen aan het ontwikkelproces. Het schoolbestuur is niet langer bouwheer maar heeft een toetsende rol in het ontwerp- & uitvoeringsproces van de ontwikkelaar. Het schoolbestuur kan (indien gewenst) wel bouwheer blijven van het inbouwpakket.

Als de gemeente geen grondpositie heeft, ligt de situatie ingewikkelder. De Europese aanbestedingsplicht moet dan doorgelegd worden naar de (ontwikkelaar van) de erfpachter of de eigenaar van de grond. Is (de ontwikkelaar van) de erfpachter of eigenaar van de grond niet bereid Europees aan te besteden, dan moet overwogen worden om grond te verwerven voor ontwikkeling van de alles-in-één-school en de bovenliggende woningen. Een optie is om het programma van de alles-in-één-school te knippen. Het (casco van het) kinderdagverblijf, waarvoor geen Europese aanbestedingsplicht geldt, kan bijvoorbeeld door de ontwikkelaar in de plint van woningen worden gerealiseerd. Voor alleen de basisschool wordt dan grond verworven door de gemeente. Dit zogenaamde campusmodel gaat wel ten koste van de integratie van KDV en basisschool. Directe nabijheid van het KDV bij de basisschool is daarom een vereiste.

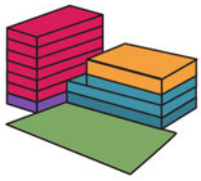

6.2 Functionele eisen bij combinatie met andere functies

OJZ stelt als voorwaarde dat elk onderwijsgebouw flexibel wordt gebouwd, zodat in de verre toekomst andere onderwijsvormen als ook andere functies in het gebouw gehuisvest kunnen worden. Dit houdt in dat de alles-in-één-school een kolommenstructuur heeft met een stramienmaat van 7-9 meter (in beide richtingen) en geen dragende wanden kent. Zo blijven aanpassingen aan de indeling van het schoolgebouw in de toekomst mogelijk. Bij een overbouwde alles-in-één-school is het daarnaast belangrijk dat er geen stijgpunten dwars door de alles-in-één-school gaan ten behoeve van woningen erboven.

Waar over nagedacht moet worden bij woningen of andere functies boven de alles-in-één-school, is de mogelijkheid tot het combineren van vluchtwegen van de verschillende functies. Het beheersvraagstuk van gedeelde (vlucht) ruimte en gebruik van het dak moet reeds tijdens het ontwerp overdacht zijn. Daarbij moet ook nagedacht worden over bereikbaarheid van gebouwonderdelen, zoals installaties, voor onderhoudswerkzaamheden.

Een ander vraagstuk is hoe te komen tot de eis Bijna Energie Neutraal uit de verordening. Vanaf 1 juli 2020 is deze eis onderdeel van het bouwbesluit. Hoe kan de alles-in-één-school dit realiseren als de alles-in-één-school geen 100% eigen dak meer heeft om zonnepanelen op te leggen? Daarnaast is het volume van een gestapeld gebouw relatief klein en wordt daardoor de oppervlakte voor PV-installaties relatief beperkt.

Een parkeergarage onder het schoolgebouw is vanuit functioneel oogpunt niet bezwaarlijk, mits de in- en uitgangen van de parkeergarage op een veilige plek zitten ten opzichte van de loop- en fietsroutes van en naar school. Technisch gezien is het niet optimaal omdat bij het ontwerp van de parkeergarage rekening gehouden moet worden met de school; waarvan de kolommenstructuur goed moet passen bij de plattegrond. Over beheer en onderhoud van de scheiding tussen schoolgebouw en parkeergarage voor de woningen moeten goede afspraken worden gemaakt.

Of het nu woningen of andere functies zijn die boven de school gepland worden, van belang is:

- Dat het onderwijsproces niet verstoord wordt (dit levert bij bijv. een tennisbaan op het dak extra eisen aan het dak op)
- Dat de dragende kolommenstructuur goed past bij de indeling van de alles-in-één-school en dat de plattegrond van de alles-in-één-school niet verstoord wordt door stijgpunten dwars door het schoolgebouw.
- Dat BENG realiseerbaar blijft.
- Toegang tot de bovenliggende functie goed is en dusdanig dat deze de logistiek van de alles-in-één-school niet doorkruist
- De vereniging van eigenaren goed is georganiseerd; in de ontwerpfase is reeds rekening gehouden met de eigendom-structuur van het project (zogenaamde "zakenrechtelijke vormgeving"). Idealiter is elke partij "baas in eigen huis".

6.3 Beheer en exploitatie

Bij combinatie van meerdere functies onder één dak is er vaak sprake van een vereniging van eigenaren ('vve'). Schoolbesturen zijn niet ingericht op de administratieve lasten die een vve met zich meebrengt. Ook maken de verplichte stortingen in een vve en het in een vroeg stadium alloceren van gelden de schoolbesturen minder flexibel in de inzet van hun middelen. Het is dan ook vanzelfsprekend dat een vve bij voorkeur dusdanig georganiseerd wordt dat 1 partij namens alle woningen deelneemt aan de vve.

In het voortraject moeten afspraken gemaakt worden over bijvoorbeeld de splitsingsakte, stemverhoudingen en onderhoud van onderdelen die in gezamenlijk eigendom eigendom zijn.

Uitgangspunt:

- Zo min mogelijk in gezamenlijk eigendom (liefst alleen het dak)
- De vereniging van eigenaren mag geen beslissingen nemen die het functioneren van de alles-in-één-school bedreigen

In iedere situatie zullen de voorwaarden voor een succesvol beheer uitgewerkt moeten worden op basis van het eerste ontwerp van het gebouw.

Bijlage – ruimtestaat en functionele eisen

I. Ruimtestaat

Op de volgende twee pagina's zijn de diverse functionele ruimtes opgesomd in netto en bruto m^2. Ruimte zoals werktuigbouwkundige installatieruimte, meterkast en entreegebied zijn niet expliciet genoemd omdat deze niet specifiek voor onderwijs zijn, maar in elk gebouw aanwezig moeten zijn. In de bruto-netto factor van 30% is hiermee rekening gehouden.

Deze ruimtestaat is gebruikt als input voor de scenario's en metrages in hoofdstuk 3. Het is een indicatieve ruimtestaat waarin per bouw een inschatting van benodigde vierkante meters is gemaakt, ongeacht de indeling van de lesomgeving in de school (lokalen, leerpleinen of een combinatie). Elk schoolbestuur zal op haar eigen wijze invulling willen geven aan de school. Onder 'schoolkeuze' zijn daarom diverse mogelijkheden genoemd om met 'overige' metrages om te gaan. De complete en school-specifieke ruimtestaat en de ruimtelijke vertaling (ontwerp) van een school moet door het betreffende schoolbestuur worden opgesteld.

RUIMTESTAAT

		*FNO**	*BVO**	*Afgerond*
	Onderbouw (begane grond)	426	554	550
5	groepslokalen/werkplekken	290	377	
8	toiletten	24	31	
1	toilet docenten (combineren met invalidetoilet per verdieping)	6	8	
1	werkkast	4	5	
1	berging	12	16	
1	Speellokaal en berging (3,5 m vrije hoogte)	90	117	
	Middenbouw	397	516	520
6	groepslokalen/werkplekken	348	452	
9	toiletten	27	35	
1	toilet docenten (combineren met invalidetoilet per verdieping)	6	8	
1	werkkast	4	5	
1	berging	12	16	
	Bovenbouw	397	516	520
6	groepslokalen/werkplekken	348	452	
9	toiletten	27	35	
1	toilet docenten (combineren met invalidetoilet per verdieping)	6	8	
1	werkkast	4	5	
1	berging	12	16	
	Spreek-/werk-/teamruimte	185	241	520
1	Teamruimte (eventueel verdeeld over meerdere ruimte)	40	52	
1	Toilet docenten/bezoek	6	8	
1	Directiekamer	21	27	
2	Kamer intern begeleider	36	47	
4	Instructiekamer/spreekkamer	48	62	
1	kamer administratie	18	23	
1	Reproruimte/magazijn	16	21	
	Facilitaire ruimte op de begane grond	56	73	70
1	Conciërgeruimte	16	21	
1	Container/ afvalberging	16	21	
1	Berging spelmaterialen voor buiten	24	31	
	Schoolkeuze	270	351	350
	Groeps- / individuele werkplekken / leerpleinen			
	Aula / podiumruimte			
	Handvaardigheidlokaal			
	Bibliotheek / mediatheek			
		totaal	***2.250***	

*factor functioneel nuttig opp. naar bruto vloeropp. 1,3

		*FNO**	*BVO**	*afgerond*
	Gymzaal		552	552
	Indien gymzaal op verdieping:			
	+BG-gebonden entreeruimte	*50*	*50*	*50*
	+ ruimtebeslag per verdieping voor lift en trap en eigen nooduitgang	*25*	*33*	*30*
	Dit is een overschrijding van genormeerde bvo's waarop de vergoeding wordt gebaseerd. Aanvullende bekostiging is nodig.			
	BSO	56	73	70
1	Keuken / kinderkookcafé	20	26	
1	Spreekkamer	12	16	
1	Berging spelmaterialen	12	16	
1	Buitenberging spelmaterialen BSO	8	10	
1	Werkkast	4	5	
	Het gevraagde aantal m² is afhankelijk van de aanbieder van de buitenschoolse opvang. De ene aanbieder biedt BSO aan in volledig dubbelgebruik met basisschoolruimte, de andere aanbieder investeert in extra ruimte en faciliteiten ten behoeve van de BSO.			
	KDV	535	700	700
	De feitelijk benodigde ruimte hangt af van de kinderopvangorganisatie; welke vraag (aantallen kindplaatsen) verwachten zij en hoe efficiënt gaan zij met ruimte om.			
	Voorschool (KDV 2-4), minimale omvang bij 2 lokalen		181	180
2	lokalen, voorschoolse educatie (KDV2-4)	118	153	
1	Sanitair	11	14	
1	magazijn / berging	10	13	
	Indien er geen volledig kinderdagverblijf in de school komt, zal de voorkeur ernaar uitgaan om in elk geval voorschoolse educatie (KDV 2-4) aan te bieden in de school tenzij voorschoolse educatie in een kinderdagverblijf in de directe nabijheid van de school aangeboden kan worden. Bij efficiënt dubbelgebruik kan worden volstaan met minder dan 230 m² bvo.			

*factor functioneel nuttig opp. naar bruto vloeropp. 1,3

II. Functionele eisen per ruimte

Groepslokaal onderbouw
De groepslokalen voor de onderbouw (de kleuters) bevinden zich op hetzelfde niveau als de buitenruimte voor de onderbouw die aangrenzend moet zijn aan het gebouw (meer hierover in het hoofdstuk 4.1). De onderbouw maakt het intensiefst gebruik van de buitenruimte en traplopen is voor deze leeftijdsgroep een hindernis. Daarbij komt dat kleuters tot in het lokaal door hun ouders (en jongere broertjes/zusjes) worden begeleid. Dit leidt tot veel drukte (en kinderwagens) rondom de onderbouwlokalen in de ochtend.

In het kader van de alles-in-één-school wordt de onderbouw zoveel mogelijk gekoppeld aan het kinderdagverblijf of de lokalen van de voorschoolse educatie. Dit om de doorgaande ontwikkellijn van de kinderen te bevorderen.

De groepslokalen onderbouw zijn grenzend aan of in nabijheid van:
- Buitenruimte
- Speellokaal
- Kinderdagverblijf (met name KDV2-4)

Andere aandachtspunten:
- vanuit het lokaal toezicht op de voorruimte van de toiletten
- de inzet van vloerverwarming en
- lage borstweringen (i.v.m. contact met buiten).

Groepslokalen en werkplekken zijn verblijfsruimten en hiervoor worden eisen aan bijv. daglicht en spuivoorzieningen gesteld in het bouwbesluit en Frisse Scholen Klasse B (zie hoofdstuk 3.2).

Groepslokaal midden- en bovenbouw
Afhankelijk van het schoolbestuur zal er worden gekozen voor ruimte voor individuele werkplekken in een ruim lokaal of voor een klein lokaal met meer ruimte voor individuele leerplekken/ruimte op het aangrenzende leerplein. Scheiding tussen lokaal en aangrenzende ruimte moeten daarom transparant (voldoende daglicht werkplekken) en flexibel (geen dragende wand) zijn.

Aandachtspunten:
- Scheiding tussen lokaal en aangrenzende ruimte transparant en flexibel
- Vanuit het lokaal toezicht op de voorruimte van de toiletten (minder kritisch dan bij de onderbouw)

Ten aanzien van locatie
- Grenzend aan individuele werkplekken / leerpleinen
- Groepslokalen kunnen op de verdieping mits er een (mindervalide)lift aanwezig is.
- De verbinding zoeken tussen de lokalen van de verschillende bouwen
- Zoeken naar mogelijkheden voor dubbelgebruik met BSO

Groepslokalen en werkplekken zijn verblijfsruimten en hiervoor worden eisen aan bijv. daglicht en spuivoorzieningen gesteld in het bouwbesluit en Frisse Scholen Klasse B (zie hoofdstuk 3.2).

Teamruimte

De teamruimte is voor dagelijks gebruik van ca. 20 personen en beschikt over een pantry. Circa 2/3 van het team moet er tegelijk kunnen verblijven. Het is bij voorkeur een ruimte die niet openbaar toegankelijk is. Daarnaast moeten andere plekken gecreëerd worden voor het docententeam om zich terug te kunnen trekken, individueel te kunnen werken of te overleggen. Bijeenkomsten waarbij het voltallige team aanwezig moet zijn, zullen elders georganiseerd moeten worden (bijvoorbeeld door dubbelgebruik van het speellokaal). Ook moet er nagedacht worden over mogelijk gebruik van deze teamruimte als personeelsruimte van het kinderdagverblijf.

Spreekkamers

De spreekkamers huisvesten verschillende functies:

- Werkplek logopedie
- Intern begeleider
- Flexplek leerkracht
- Ruimte voor overleg

Het is daarom van belang dat de ruimte niet kleiner is dan 10 m^2, zodat er 4 personen kunnen overleggen en er bijvoorbeeld een vaste computer kan staan. De spreekkamers moeten verbinding hebben met de rest van de alles-in-één-school. De scheidingswand met de aangrenzende ruimte is daarom bij voorkeur transparant en te blinderen. Het is gunstiger om de spreekkamers verdeeld te hebben over de alles-in-één-school dan op 1 centrale plek. Het zijn verblijfsruimten; ruimten waar een logopedist, een intern begeleider of een leerkracht een dag moet kunnen werken.

Speellokaal

Het speellokaal wordt gebruikt voor bewegingsonderwijs door de onderbouw en door de peuters (KDV2-4). Eén speellokaal is voldoende voor een alles-in-één-school met 5 onderbouwgroepen en 2 KDV2-4 ruimten. De netto vrije hoogte van het speellokaal moet minimaal 3,5 meter zijn.

Het speellokaal is bij uitstek geschikt voor dubbelgebruik; bijvoorbeeld als ruimte voor vieringen. Door gebruik van flexibele wanden en door ruimte te bieden aan een tribunetrap kan dit worden bereikt. Dat houdt in dat ook de ruimte vóór het speellokaal geschikt moet zijn om publiek te laten zitten.

Gymzaal

Bij voorkeur is de gymzaal geïntegreerd in het schoolgebouw en kunnen de leerlingen 'op sokken naar de gymzaal'. De gymzaal moet apart toegankelijk zijn zodat na schooltijd en in het weekend sportverenigingen gebruik kunnen maken van de gymzaal zonder een van de andere gebouwcompartimenten te betreden. Ook de vluchtroute moet dusdanig zijn dat men niet door het schoolgebouw hoeft.

Een gymzaal heeft een (verplichte) netto vloer van 22x14 m (308 m^2). De overige oppervlakte bestaat uit de facilitaire ruimten die dienstbaar zijn aan de gymzaal (toestelberging, kleedkamers, douches, toiletten, entree, docentenruimte, werkkast etc.). De netto vrije hoogte van een gymzaal is 5,5 meter. Ook gymzalen hebben daglichteisen (5% van het bvo). Kleedkamers hebben directe toegang tot de zaal zodat de (vak)leerkracht de zaal nooit onbeheerd achter hoeft te laten. De situering van de toestelberging is dusdanig dat het eenvoudig mogelijk is groot materiaal in en uit de berging te transporteren. Ook is een dubbele deur noodzakelijk voor aanvoer/vervanging van groot materiaal.

BSO: Kinderkookcafé/creatieve ruimte
Deze functie wordt alleen gefaciliteerd als de BSO mee wil financieren. In een kinderkookcafé moet een pantry zitten.

Kinderdagverblijf
Het kinderdagverblijf bevindt zich op de begane grond gekoppeld aan de onderbouw. De ruimten voor 0-2 jarigen van het kinderdagverblijf moeten volgens de Wet KinderOpvang direct grenzen aan buitenruimte. Bij kinderen van 2 tot 4 jaar moet de buitenruimte direct aan het bouwdeel van het KDV gesitueerd zijn, maar niet per sé aan de groepsruimte. In hoofdstuk 4.2 leest u over buitenruimte op het dak.

Conciërgeruimte
Deze bevindt zich bij voorkeur in de buurt van de hoofdentree op de begane grond en heeft zichtlijnen binnen en buiten het gebouw.